

ניצוץ אחד

בה"י
פרשת דאה תשפ"ו

ניצוץ אחד ופרפראות יקרות משיעורי מורנו
הגה"ח ר' דניאל חיים אלטר שליט"א
ראש ישיבת 'פני מנחם' בעיה"ק ירושלים תובב"א

יו"ר בסיוע הנגיד הרבני המפואר
הרה"ח ר' מאיר מלניק ומשפ' שיחי
ברוקלין - ניו יורק

ג'י' 7:45
הדר"י 8:23
סבי"ש 8:47
ר"י 9:14

ר"ה אלול: ה'ה' - המולד: יום ה' 815

רזא דאחד
שיחות ודרשות

להקדים לשוב בתשובה ולזכור להודות תמיד על טובות הבורא

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה. את הברכה אשר תשמעו אל מצוות ה' וגו'. והקללה אם לא תשמעו וגו' (דברים כח).

בשעת טובה אין זוכרים מה'

הדיוקים ידועים, מה היה המקרא חסר לולא ההקדמה 'ראה אנכי', יכול היה לפתוח ולומר 'לפניכם ברכה וקללה'. גם, מה יתרון באומרו 'אנכי נותן', ומהי ההדגשה בתוספת 'היום'. ודאי כל אלה ללמדנו באו, הנה, לכל אדם יש זמנים של טובה וברכה, כאשר חייו הולכים למישרין, אך לעיתים יש לו זמני חסרון של צרה וצוקה ח"ו. כאשר הוא מחוסר בפרנסה או ברפואה, או בשידוכי בניו ובנותיו הקשים 'כקרעת ים סוף' (סוטה ב). ועל כולנה, נסיונות וקשיים ברוחניות, עד כדי ירידה ונפילה במדרגות התורה והיראה, וחשך עליו עולמו. ובעוד שבעת צרה וצוקה, טבע האדם תיכף להיזכר בהשגחת ה' המנהיג את כל העולם, ולזעוק לשמים, רבונו של עולם, למה יגרע חלקי מכל בני אנוש, מדוע מר לי וחושך לעיני. לא כן בעת שטוב לו, שאז הוא שוכח שגם הטובה הזאת - בתוך שאר רבבות נסים ונפלאות ללא יוצא מן הכלל - באה מאותה השגחה עליונה ויוצאת מידו הגדולה והרחומה של אבינו שבשמים.

וכמשל העולם הידוע על מי שנצוד במגדל גבוה וביקש שהעוברים ושבבים למטה ברחוב העיר ישימו לב אליו שהוא כלוא למעלה, אך זעקתו לא נענתה ולא שמעוהו עד למטה. משכך השליך מטבעות למטה, סבר שכשיראה האנשים מטבעות מושלכים, ירימו עיניהם לדעת מי זה הממטר עליהם שפע מטבעות. אך גם זאת לא הועיל, עד שהוכרח להשליך אבנים מחלון חדרו. אז, ברגע כמימריה כבר הרימו העוברים את עיניהם לראות מי הוא זה ואיזהו אשר מלאו לבו לעשות כן...

'אנכי נותן' בין טוב ובין רע

בא וביאר הרה"ק רבי מרדכי יוסף מאזיביא זצ"ל בספרו 'מי השילוח' (פסדקין), שיסוד זה - הכתוב מלמדנו. כשם שבמצבי קושי, זוכר אדם ופונה אל ה' בבכי ובתחנונים. כל שכן, בזמנים הטובים, כאשר זוכה לקבל השפעות טובות, עליו לזכור כי הכל מאת ה' יתברך הגומל חסדים טובים. והכי קאמר: 'ראה' והביטה, אשר 'אנכי נותן לפניכם היום, ברכה וקללה' - גם את הברכה וגם את הקללה אני הוא זה המביא עליכם, למען תדעו שלא רק הקושי - 'הקללה' - בא מאתו יתברך, אלא גם הטוב שיש לכם - 'הברכה' - גם זה אני הוא הנותן לפניכם היום.

השתא אתי שפיר הפלא ופלא מה שדקדקנו בייתור התיבות 'ראה אנכי נותן'. ואף יתפרש בזאת תיבת 'היום' כראוי, שכן חלק מההתבוננות האמורה היא - 'היום' - הבט וראה כמה טוב יש ביום הזה בלבד, על כל נשימה ונשימה, על קורת גג, על הבנים והבנות, על המזון ועל הזכות להתפלל ולעמוד לפניו באיזו השגה שתהיה. ומה לך רק מתאונן וגונח הלא הנה הטובות שנעשו לנו ביום זה בלבד אינן נמדדות ונספרות בכלל, כל שכן הטובות התמידיות, 'נסיך שבכל יום עמנו'. עליך לזכור את בוראך בכל הטובות הללו, לכל הפחות כמו במקרים הרעים, ולהודות לו על כל פרט ופרט.

הזכר את הטוב - אינו סובל מרע

זאת ועוד, פעמים שהאדם שוכח מבוראו מתוך קופה של בשר ומרוב טובה, ומוכרח הוא לקבל יסורים חלילה כדי שיזכור שיש מנהיג לבירה, אבל כאשר האדם זוכר את חסדי הבורא, ומרים עיניו למעלה כבר 'כשנופלים עליו מטבעות', אין צורך להענישו ולהשליך עליו אבנים, שהרי הוא זוכר בלאו הכי מאדון הכל, וראוי הוא תמיד לשפע טובה ללא הרף.

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה (דברים יא, כו)

אנכי - ברכה או קללה

פירש המאור ושמש' את הכתוב, על פי דברי המגיד מזלוטשוב זצ"ל, שאמר על הפסוק 'אנכי עומד בין ה' וביניכם' (לעיל ב, ט), שהאנוכיות של האדם, שמחשיב ומנשא את עצמו, היא הדבר המפריד בין ה' ובינינו.

בזה מבאר ה'מאור ושמש' הכוונה כאן, 'אנכי', מה שיש בך מדת האנוכיות, יש בזה ברכה וקללה. כי בעת העסק בתורה ובתפילה נצרך האדם להרגיש שכל העולם תלוי בו, כאן יש ברכה באנוכיות. וכמו שאמרו חז"ל (קדושין טו) שצריך שיראה עצמו וכל העולם כאילו חצוי חייב וחצוי זכאי, 'עשה מצוה אחת, אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות. עבר עבירה אחת, אי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה'.

אולם כלפי הסתכלותו ובחינתו את עצמו ביחס לאחרים, בזה 'האנכי' היא קללה, כי אסור לו להרגיש את עצמו שוה וחשוב יותר מזולתו.

היום - ברכה או קללה

הרה"ק רבי חנוך העניך מאלכסנדר זצ"ל פירש (תשנ"ב לוינס), ראה אנכי נותן לפניכם 'היום'. זו היא ההרגשה כי כל יום עשוי להיות 'היום', היינו היום האחרון עלי אדמות. כי הא דאמרינן (עירובין כז) 'חטוף ואכול חטוף ואישתך, דעלמא דאזלינן מיניה כהלולא דמי'.

ותחושה זו יכולה להיות ברכה ויכולה להיות קללה. שכן מצד אחד אמר הנביא (ישעיה כב ט) 'אכול ושתו כי מחר נמות', שמחשבת המוות הקרוב מפילה את האדם לזרועות הייאוש.

אך מאידך, יכולה היא להביא להיפך, לטובה, כשיודעים שמחר מסיימים את החיים, מתכוננים כהוגן. כמו שאמר התנא (אבות ב, ט) 'שוב יום אחד לפני מיתתך', וכמו ששאלו תלמידיו את רבי אליעזר 'וכי אדם יודע אימתי הוא מת שיעשה תשובה?' אמר להם: 'לא כל שכן, ישוב היום שמה ימות למחר של אחריו, ונמצאו כל ימינו בתשובה' (קידושין טו, ב).

כך שיש בזה ברכה וקללה, 'החיים והמוות נתתי לפניך, הברכה והקללה, ובחרת בחיים' (לעיל ג טו).

את הברכה אשר תשמעו (דברים יא, כו)

ברכת השמיעה

פעם נפגשו הרה"ק הכנסת מרדכי מסאדיגורא פשעמישל זצ"ל עם הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל, וה'כנסת מרדכי' שוחח בשקט כדרכו בנוסח רוזין. הואיל והגאון רבי מאיר אריק כבר היה בא בימים וכבדה שמיעתו, ביקש ואמר: 'אינני שומע, אבקש שהרבי יגיב קולו מעט ויברכני'. אמר ה'כנסת מרדכי (מסילת, כל עמל עז): 'את הברכה אשר

תשמעו', הנני לברך את כבודו, שישמע היטב. בזה כיבד את שתי בקשותיו כאחת.

באבישקע ברכות

שוב היה מעשה שנפגש הגאון רבי מאיר אריק עם זקני האמרי אמת', וגם בהזדמנות זו ביקש ברכה. איחל לו האמרי אמת' ברכת בריאות איתנה. נענה ואמר: 'וואס ווינטשט איהר מיר באבישקע ברכות' - [למה תברכני בברכות של סבתא], אני חפץ בברכה על יראת שמים... אף זהו רמז בהאי קרא: מהי 'הברכה' - 'אשר תשמעו' בקול ה'.

כי אם אל המקום

אשר יבחר ה' (דברים יב, ח)

מחיקת השם במקום המקדש

כתב החיד"א בספרו 'נחל קדומים' (ב נסח רבי דוד חז"ל), שהרי מהפסוק הקודם למדו חז"ל (סנהדרין ט) שאסור למחוק את השם ולנתן אבן מעל המזבח. שנאמר 'אבד תאבדון', וסמך ליה 'לא תעשון כן לה' אלוהיכם'. לכן הוסיף הפסוק כעת, 'כי אם אל המקום אשר יבחר ה'', כי במקום המקדש היה דבר שבו הותר למחוק את השם. שכן כדי להטיל שלום בין אש לאשנתו, התיירה התורה לכתוב את פרשת הסוטה על הקלף, ולמחוק אותה אל תוך המים (עי' חספתא שנת י"ב פס דין ארץ, פק ש"ס ט, שנת קטו - ויטו).

כיוצא בו פירשוהו אחרים (עי' מלא השמה, ויטו) על אותה שעה שכרה דוד שיתין (סוטה כג) שאז נאלץ לכתוב שם על חרס, כדי שהתהום לא יעלה וישטוף את העולם.

השומר לך פן תעלה עלתך

בכל מקום אשר תראה (דברים יב, ג)

אליל הנראה ואינו רואה

סיפר האברבנאל (ישעיה מה, יד) מעשה ביהודי שהלך והתדרדר עד שסופו שנשמתו רח"ל. לכשנשאל מה ראה על ככה לעזוב את דת אבותיו, ענה ואמר: קל לי לעבוד אלוהים שאני רואה אותו והוא אינו רואה אותי, מאשר לעבוד לאלוקים הרואה אותי ואינני רואה...

על פי זה דרש הבן איש חי' (ער יס"ח, תר"ח) שבא הפסוק כאן להזהיר מעבודה זרה, 'השומר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה'

פרנס חודש מנחם-אב

האשה החשובה סרת וזבה ברוקמן ע"ה בת הרה"ח ר' חיים שטת קופמן ז"ל אשת ו"ה יחיאל ז"ל אברהם מרדכי ברוקמן שליט"א נפ"ק ב' כ' בסנח"א אב תשפ"ו, תנצ"ה

הנפצע על ידי בנה הנכבד הרה"ח ר' ישראל שטת ברוקמן ומשפ' שליט"א, סעודי התווך ומנציח הסבון ותוסביו

זכר הפעם התורה והחסידות תהא לעולמי נשמתה, ותעשו לכל יוציא לראות הפעם וס"ל בכל מעשי ידויה, דוב נחת וזכרה, כבדות נופא ונחורא סעליא, ואז שוב וחסד ידרפוס כל חסידים

ועשית עליך הפשר והדם

(דברים יב, כז)

זוכה מעצמו ומתאוותיו

ביאר אבי אבא האמרי אמת' זצ"ל (תפרו ותל' ד'ס ועשי' תל' ד'ס רק) מה שאמר 'עולותיך' בלשון נוכח, היינו הכוונה לאדם המקריב מעצמו ומבשרו להקב"ה.

וכאשר הגיד אדאמור' הפני מנחם' זצ"ל (תשל"ב ד'ס כפרסא: ועור) את הדבר בשמו, היה מוסיף לפרש כי הבשר והדם הכוונה למדות ולתאוות.

את תורתי אשר נתתי לפניכם' (דברים יב, טו), ולכאורה, למה אמר 'אבדה הארץ', הרי 'הארץ לעולם עומדת' (עי' קבלה ג, ד). ויותר נכון היה לומר 'על מה אבדו מן הארץ'.

אלא שארץ ישראל נקראת 'ארץ הצבי' (דברים ג, ט), דפשטא וגמדא (עין ט, ט), ואמר קרא, כי אם אתה רואה שאבדה הארץ מגודלה, שהצטמקה, אות הוא כי עזבו בניה את התורה. אך מאידך, כי ירחיב ה' את גבולך' שתתפשט ארץ ישראל ותגדל יותר, זהו סימן מובהק שדברים בתורה כהוגן. וזהו שאמר 'בכל אוות נפשך תאכל בשר', כי אז אכן תוכל לאכול בשר ככל אוות נפשך, שהרי אמרו חז"ל (פסחים מט:) עם הארץ אסור לאכול בשר, ועתה אדרבה אכלו בשרא דתורא ללמוד כהוגן (עי' דק עב).

אתה, דהיינו בבית האליל שרק אתה רואהו והוא אינו רואה אותך. אותו רואים מכל מקום, והוא 'עיניים להם ולא יראו' (תהלים קמו, ה: קל, טו).

פי ירחיב ה' א-לתיך את גבולך באשר דבר לך... פכל אות נפשך תאכל בשר

(דברים יב, כ)

לימדה תורה דרך ארץ, שלא יתאוו אדם לאכול בשר, אלא ממנו רחצת ידים ועושר

מבחן רוחב הארץ

הרבי ר' יהונתן אייבשיץ זצ"ל פירש בספרו 'תפארת יהונתן', דאמר קרא 'על מה אבדה הארץ', על עזבם

רוא דאחד - המשך מעמוד א

אלא כבר מעכשיו הרבו פעולה ותפילה שתתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה 'לברכה ולא לקללה'. וכאמור, הדבר אפשרי על ידי הכרה מתוך הטובה כי הכל מיד ה', שאז אין צריך יותר לקללה.

שלוש 'אשרי'

והנה אמרו חז"ל (ד'ס טו) 'אדם נדון בכל יום'. רמזו לנו חכמים בזה, שיש לזכור את יום הזכרון, יום הדין - בכל יום. להוציא מלב אותם המאחרים ומתעוררים לתשובה רק בעת שכבר עומדים בתפילה בראש השנה, או בסמוך ונראה, בימי אמירת הסליחות בחודש אלול. לזה אמרו 'נדון בכל יום'. והחכם עיניו בראשו, ומתעורר לבקש סליחה בכל יום, עוד בטרם בואם של הימים הנוראים.

מה נפלא להעמיס דרוש זה במאמר חז"ל (ברכות ד) 'אמר רבי אלעזר אמר רבי אבינא, כל האומר תהילה לדוד בכל יום שלש פעמים, מובטח לו שהוא בן העולם הבא'. ומה הענין בשלוש פעמים דייקא [ורשי' פירש כנגד שלש תפילות]. ויש לומר שרמזו לנו על שלשה זמנים, שבהם נהוג עלמא להתעורר בתשובה. וכנגד שלש כתות אלו נאמרו הדברים.

יש מי שמתעוררים בתשובה רק בעצם יום הדין, בעת שאומרים 'אשרי' בראש השנה - כאשר קול השופר כבר נשמע ברמה, ונמס לבבו בקרבו וזועק אל ה', ועליהם נאמר (תהלים פט, טו) 'אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון'.

לעומתם, יש המתעוררים לפני כן, בתחילת ימי הסליחות, כאשר מקדימים במוצאי מנוחה ופותחים באמירת 'אשרי'. וכעין מה שדרשו חז"ל (ברכות ג) שחסידי הראשונים, היו שוהין שעה אחת קודם התפילה, ואמרו בגמרא, שהוא הדין לכל המתפלל דצריך לשוהין שעה אחת קודם תפלתו, שנאמר 'אשרי יושבי ביתך'. או אז, קודם התפילה וקודם אמירת הסליחות מתעוררים בתשובה ותיקון המעשים.

אך לכל לראש, הזריזין מקדימין להתעורר בתשובה עוד לפני ימי הסליחות. ועליהם הכתוב אומר (משל' ת' ט): 'אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום', שבכל יום ויום הוא מתעורר לשוב אל ה'. קל וחומר בארבעים יום של ימי הרחמים והרצון, כמנין ל'י, וכמרומו בפסוק (שיר השירים ג, א) 'אני לדודי ודודי לי'. אשרי לו לאדם זה, השומע בימי ל'י לשקוד על דלתות התשובה.

לפיכך אמרו חז"ל, לומר 'אשרי' - 'שלוש פעמים', שעל האדם לזרז עצמו בתשובה כבר מהעת הראשונה, כדי שיהיו בידו שלשת הזמנים האמורים.

'היום' - ברכה'

כ"ק אא"ז אדמו"ר ה'שפת אמת' זצ"ל (תשנ"ה לזכרה נבדקמה) הביא מה שאמר הרה"ק הרבי ר' הענין מאלכסנדר זצ"ל - 'בשם הרב זצ"ל' [הכוונה לה'חידושי הרי"מ' או להרה"ק מקאצק] ובשם הרה"ק רבי מאיר'ל מאפאטא זצ"ל, לפרש הפסוק (דברים יב, ט) 'ותירוש ינובב בתולות'. חודש אלול - מזלו 'בתולה', ו'תירוש' - אותיות 'תשרי', מכאן 'שעל ידי אלול יכולין לבא לתשרי'. כי העבודה בחודש אלול פותחת לאדם גיב שפתים, שיוכל לדבר לפני ה' בחודש תשרי כראוי.

מאמר זה - 'שעל ידי אלול יכולין לבא לתשרי' - הוא נר לרגלנו לכל עבודת החודש. ובכלל, שיזכור האדם, כי בכל יום מזדמנת לפניו שעת הכושר, שאין לה דוגמא נוספת כמותה, כמובא בספר יצירה (פתיחה טו) 'שאיין לך יום שדומה לחברו, ואין צדיק דומה לחברו, ואין בריה דומה לחברתה. וגם עוד, שכל הנבראים הם כולם לצורך גבוה, כי אין ניקת כולם שווה וגם אין תיקונם שווה' (עי' פני חיים שער ג פרק ג).

וגם על זה התורה מעוררת לאדם בפסוק זה, 'ראה אנכי נותן לפניכם היום - ברכה'. בכל יום יש ברכה בפני עצמה, 'אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום', לעבוד את ה' באמת ובתמים, כל יום וענין עבודתו, דבר יום ביומו.

יהי רצון שזוכה לראות עין בעין 'ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה', ולהתכונן כראוי לימי הרחמים והסליחות הבאים לקראתנו, אכ"ר.

(משנה מתוך שיחת סעודה שלישית מרשת ראה תשפ"ג)

ומרומו הדבר ב'תרגום יונתן' שפירש, 'דאנא מסדר קדמיכון יומא דין - ברכתא וחילופה', כלומר, הרעה היא חלף הטובה, דהיינו, כאשר הברכה אינה מולידה את תכליתה - להכיר ביד הבורא המנהיג, יש לזה תמורה וחילופה - קללה חלילה, שאז ממילא כבר יכיר בבוראו. אך החכם עיניו בראשו ומקדים לדעת את ה' ולהכיר טובה, ונפטר מ'חילופה'.

על פי זה יתורץ מה שדייקו המפרשים (בעל הטורים, אור החיים, רא"ם, ושר) בכתוב, מפני מה בברכה כתיב בתורת ודאי 'את הברכה אשר תשמעו', ואילו בקללה כתיב בלשון ספק, 'ואת הקללה אם לא תשמעו'. אלא שהכי קאמר, הברכה באה בוודאות כאשר שומעים לקול ה'. כי מי שרואה בתוך הברכה את יד ה' - מובטח לו וודאי שהטובה תמשך ותמיד יהיה בצד הברכה. אבל הקללה תלויה, אם ישמע לקול ה' מתוך הברכה - היא לא תבא, אם לא תשמעו ותמשיכו לצעוד הלאה בלא תשומת לב מי הוא הנותן כח וחיל, ממון וחכמה, עושר וחיים - אז תבא 'חילופה' כדי להבהיר שיש כאן בעליהבית, ואית דין ואית דין. כי אחד כזה אין ברירה אחרת זולת להטעימו ממקל חובלים, במטרה אחת לקרבו אל ה'.

כלל זה נשמע לן ממאמר חז"ל (ברכות ג) 'לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואחר כך יתפלל'. והיינו, בטרם שאדם מתפלל על עצמו שימלא לו ה' משאלותיו, חסרונותיו ורצונותיו, יקדים לסדר שבחו של מקום, ולזכור טובותיו. וכדאיתא עוד בדברי חז"ל (פסחים פד): 'לעולם יקדים אדם תפילה לצרה'. כלומר, שיקדים בתפילה והודאה בטרם הוא מתפלל על צרה. והענין הוא, כאמור. כי אם יודה על הטובה, ממילא תמנע ממנו הרעה ולא תצטרך לבוא עליו להזכירו כי יש אלוקים בארץ, וממילא לא יצטרך להתפלל עליה, אחר שכבר גילה את ה' מרוב טובה.

'אנכי' - נתון לפניכם

הרה"ק הרבי ר' ברוך ממעזיב' זצ"ל (ספר טוילת דמורא) פירש המקרא הזה, על דרך שרמזו חז"ל (ע"פ דק) בנוטריקון תיבת אנכי' (שמות כ ג), 'אנא נפשי תיבת ייבתי'. דהכי קאמר הכא 'ראה אנכי נותן לפניכם היום', - אני נותן את עצמי לפניכם.

ולחומר תבאר יפה הכוונה שהקב"ה נתון כביכול לפני ישראל. שכיון שביד האדם לקבוע אם לברכה או לחילופה, הרי שמדת הקב"ה מסורה בידיו, אם יבין מתוך טובה - יטיב עמו הקב"ה עוד, ואם לא, יצטרך להבין מתוך הקללה חלילה. הרי שהנהגת הקב"ה תלויה כביכול בידו.

להקדים תשובה כבר בחודש אלול

דבר בעתו מה טוב, לקרא פרשה זו ולהתבונן בהוראה היוצאת ממנה, מיד בכניסת חודש אלול, ימי הכנה ליום הדין. וכבר בטרם יבואו ימי הדין, מן הראוי שכל אחד יעורר לבבו, ויעשה חשבון בנפשו לתקן מעשיו, להרבות בתפילות ובמעשים טובים, ולהוסיף בלימוד התורה. ולא להתמהמה עד בוא יום הדין הגדול, שבו דנים את כל מעשי בני אדם, לחתום גזר דינם.

כזה הטעם במליצה הרה"ק בעל ה'דמשק אליעזר' מוינץ זצ"ל [גלב"ע ב' באול תש"ן] (עי' אלוותים של לזיקים מועדים א חסד אלף עמ' א, ועי' סוף ברכה, פר' כי תבוא שמיא כן בשם אבן דכרי יפראל, קצין שירות קדש לבעל הבית אברהם. אלול אית א בשם אבן דכרי שטראל): 'ראה רעוא קמיה דתשרי על עמיה' (פיוט האר"ל לפסחת ליל ט"ק). 'קמיה דתשרי' - רמז לחודש אלול שהוא קודם תשרי, ומבקשים שכעת, כבר בימים אלו, יעורר הקב"ה רצונו הטוב על עמו, ולכתוב לנו שנה טובה ומבורכת, 'דיתענג לשמיה במתיקין ודובשין'. אך ניתן להוסיף גם הוראה לדידך, לעורר את הרצון הפנימי, להתקרב אל ה' כבר עתה - 'קמיה דתשרי' - עוד בחודש אלול, ולא להתמתן עד תשרי גופא.

גם זה מונח בלשון הפסוק 'ראה אנכי נותן לפניכם היום', ובזוהר הקדוש (פ' ח' ד' ג) איתא 'היום', דא ראש השנה. ופירוש הכתוב לפי זה, כך הוא, 'ראה' - הבט והבן כי 'אנכי נותן היום' - אני נותן לכם את כח ראש השנה 'לפניכם' - עוד טרם יבוא היום הגדול, ימים הרבה לפני כן, מאז ראש חודש אלול, כבר עכשיו אני נותן בידכם להכריע את השנה לטובה או לצד ההיפך חלילה. אל תמתנו אפוא עד לראש השנה,

פרק אחד

משיעורי פרקי-אבות

בירושלים. וזו ואין צריך לומר זו קתני.

אמירת 'צר לי'

אי נמי להיפך, בוודאי היה צר המקום מרבבות עולי הרגלים, אך לא אמר זאת אדם מעולם, כי לא דיברו על זה כלל. אלא בהתעלותם הרגישו בכל מקום הרווחה. לכן נאמר לא 'אמר', כי אף שהיה צר, לא אמרו זאת. וזהו ההדגשה ב'לא אמר'.

חיה רעה פאה לעולם על שבושת שווא (ה, ט)

רק אין יראת אלוקים והרגוני

בדרך נפלאה ביאר רבי אלחנן חפץ מפוזנא זצ"ל [תלמיד הכלי יקר, וכן רבי בצלאל אורי ליפמן תלמיד המהרש"ל ורעהו של המהר"ל מפראג] (קריית חיים) דכתיב (דברים י, י) 'את ה' אלוך תירא, ובשמו תשבע', דרשו חז"ל אם יש בך כל המדות הללו אז בשמו תשבע. מסיק מכך בקריית חנה, שלפי זה מי שנשבע שובעת שוא היינו שאין בו יראת שמים, וממילא אין מוראו על החיות, שנאמר (נדרים ט, ט) 'ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ', וכיון שאין לו יראת שמים, אזי חיה רעה באה.

קשה לבעוס ונח לרצות חסיד (ה, יא)

היתר הכעס

דקדק רבינו יונה (פאן, מבתי פארה, ה'אלה טהורין), אם חסיד הוא, אל יכעס כלל. ולמה אמר 'קשה לבעוס', שמשמע שעדיין יכול לבוא לכלל כעס.

וביאר, שאכן לא אסרו את הכעס מכל וכל, 'כי על כל פנים יש לו לאדם לבעוס ... כי צריך להיות לו הרגשה בעלבונם אשר יעשו לו בני האדם. ועל זה אמרו חכמי המוסר ב'מבחר הפנינים': 'אל תהי מתוק, פן יבלעוך'. אמנם אף שהותר לו להיות בכעס, 'טוב הדבר מאוד להתרצות מהרה'.

[מסופר על זקנתי החכמנית מרת אסתר בידמן ע"ה, בתו של מרן הישפת אמת, שחלתה על לבה. הורה לה הרופא שלא תאכל בשר ודגים, כי אם ירקות, ותעש כדברו. כעבור זמן ועדיין חשה ברע, בירר ושאל הרופא ומצא שהיא ערה לצרכי עמך ישראל, שהיו מרבים לשאלו בעצתה ולבקש את התערבותה שתמנע עוולות ותפטר בסכסוכים, והיתה לוקחת את הדברים הכואבים אל לבה. הבין הרופא כי הדבר מערער את בריאותה, והורה לה שאין מנוס אלא להעלים עינה ולבה מן המתרחש. השיבה לו: לאכול מירקות השדה כמאכל בהמה, תוכל לצוות עלי, אך לחשוב כבהמה - זאת לא אוכל...]

להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו (ה, ג)

מבחן על פי הנסיונות

כתב הרה"ק האש דת' מאזירוב בספרו 'באר משה', כי האדם אינו נמדד לפי מנין מעשיו הטובים שעשה, אלא לפי כמה נסיונות שעמד בהם. זהו 'להודיע כמה חיבתו' כי דווקא על ידי הנסיונות שנתנסה, בזה נדע כמה גדולה חיבתו. אך לא על ידי המצוות גרידא.

ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים (ה, ה)

יש מקום בלב

יש לתמוה וכי מה איכפת לי אם אמר כן או לא אמר, הרי משמעות המשנה היא שבאמת לא הרגישו שהמקום צר, ומה לי אם אמר או לא.

מובא לפרש מה'חידושי הרי"מ' זצ"ל (שם ח"א לשנת א"ת ק"ך נ"א, מדרש הנסיון, כאן) [ובדומה לזה מרבי יוסף ענגיל (פי תפארת יוסף, שנת ס"ח)] כי באמת צר או לא צר, זה לפי חשק האדם. שאם אין בעל הבית מעוניין, אומר הוא שצר המקום. אבל אם רוצה באורחיו, ודאי יהיה מקום רחב לכולם. וכנאמר רבי שלמה אבן גבירול (מפתח הספנים, כ"ה, ד) 'אין נקב המחט צר לשני אוהבים. ואין רוחב העולם מכיל שני שונאים' [ועי' סנהדרין (ג)], שהכל תלוי לפי חפצו בקרבתו [והוא כמו שמצוי בהכנסת אורחים לביתו או בהעלאת נוסעים מצטרפים לרכבו, יצדק באומרו שאין לו מקום פנוי, אבל אם לבבו רחב וחפץ בהכנסתם ימצא להם מקום גם כאשר המקום צר ודחוק. והיינו דאמרי אינשי, המקום לא נמדד לפי אמות וטפחים, אלא לפי גודל המקום בלב, כשיש מקום בלב - יש מקום לכולם]. אך בירושלים היו כולם אוהבים זה את זה, כך שמעולם לא אמר אדם לחברו צר לי המקום, לא אוכל להכניסך אל ביתי. אף שיתכן כי לפעמים היה צר המקום באמת, אך בכל זאת מעולם לא אמר אדם לחברו צר לי המקום, ותמיד מצאו מקום.

וכן ניתן גם לרמוז במה שאמר לעיל 'ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם'. כי הבהל יש בין נחש לעקרב. שהנחש אינו מכיש כי אם כשהוא מרגיש דוחק וצפיפות, שחש מאוים, אך העקרב נושך תמיד (פי גרסתו). ובירושלים לא היה נחש, היינו כשיש סיבה, שהיה צפוף, שאף במצב כזה מצאו מקום תמיד לארצו. ולא עקרב, היינו כשאין סיבה, סתם לא להכניס את הזולת, על אחת כמה וכמה שלא עשו כן

פי יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות או מופת

(דברים י"ב, ב)

נביא השקר ואמו

איתא ב'בעל הטורים' כי 'בקרבך' עולה בגימטריא 'זו האשה'. וצריך ביאור מהי המשמעות בכך. ובפשטות כוונתו לדברי הספרי (פס) דלא תימא דהוא רק באיש, אלא 'בקרבך', לרבות אף את האשה.

אכן באמת נראה יותר נכון מה דאיתא (תורה שלמה [שיק] כ"ו, ג, בשם הגר"א זצ"ל וכן שמונה נחמדי שרלאה כן בדפ"ר) כי במקור היה כתוב 'בקרבך נביא' בגימטריא 'זו האשה ובנה', כשהכוונה לאותו האיש ואמו. שהקדים הכתוב להזהיר ממסית ומדיח איום זה אשר ברבות הימים יעמדו מאמיניו ויענו קשות את ישראל בנסיון להמירם על דתם. ואין זה אלא 'כי מנסה ה' אלוכים אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה' אלוכים בכל לבבכם ובכל נפשכם' (פס ד). ובזה יובנו היטב דברי 'בעל הטורים'. אלא שכדי להינצל מעין הצנזורה האורבת השמיטו את המילה האחרונה והצפינו את הכוונה.

אחרי ה' א-להיכם תלכו ואתו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקלו תשמעו ואתו תעבדו ובו תדבקון (דברים י"ב, ה)

רבים נגד המסית

לעיל (י, ב) הוא אומר 'את ה' אלוך תירא, אותו תעבוד, ובו תדבק, ובשמו תשבע'. ומאי שנא הכא ששינה הכל לדבר בלשון רבים.

מסופר (פי אסף מנחיים, לו דבריו בנסיון המולה), כי כאשר שוחחו עם 'האמרי אמת' זצ"ל בענין ייסוד תנועת 'אגודת ישראל', הסביר כוונת קדשו, כי במקום שיש מסית ומדיח אין אפשרות שכל יחיד ילחם נגדו בכוחות עצמו, אלא חייבים לאחד את כל כח הציבור ויחד ללחום נגדו. לכן בפרשת מסית שינה הכתוב ללשון רבים.

נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבותיך (דברים י"ג, ז)

תגלית 'חדשה'

מפרש רבי יעקב צבי מקלנבורג זצ"ל בספרו 'הכתב והקבלה', כי דברים אלו הם מדברי המסית. שאם תענה למסית: אמור נא לי, אם הצעתך לעבודה זרה אכן כה נכונה, שמא תוכל להסביר למה לא עשו כן אבותי. לכן מקדים הוא מיד באיוולתו, שהוא פשוט מחמת שלא ידעו מזה, אבל אילו ידעו - ודאי היו סוגדים לה. כך דרכם של מסיתים, תמיד הם כביכול 'מגלים דברים חדשים', ומלבישים את ההבל בעטיפה חדשה ובעלת ענין. 'יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא, כבר היה לעולמים' (פי קהלת א, י).

בנים אתם לה' א-להיכם (דברים י"ד, א)

אתם אפילו מוטעין ומזידין

איתא מהמגיד מקו'ניץ זצ"ל (שם שרפי קודש ח"א נ"א, וענינים שונים, ישראל א"ת ת. ועי' שפתי מיק, אשור כח) וכן מפורסם מהרבי ר' בונים מפשיסחא זצ"ל (פי פני מנחם ש"ס משנת ד'ה נגלגל ושר) [וכבר איתא כן מעוד צדיקים], על הפסוק (ויקרא כ"ב, ב) 'אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם', דרשו חז"ל (ר"ה ס"ה), מדכתיב 'אתם' וקרינן 'אותם', למידרש 'אתם' אפילו שוגגין, 'אתם' אפילו מוטעין, 'אתם' אפילו מזידין. ואמר על כך המגיד, ומה אם במקום שנאמר 'אותם' אלא שכתב בלא ו', קרינן 'אתם' אפילו שוגגין ומזידין ומוטעין, על אחת כמה וכמה כאן, שגם הקרי וגם הכתיב הם 'בנים אתם לה' אלוכים', שוודאי הכוונה אפילו מוטעין, שוגגין ומזידין. שתמיד נשארים בבחינת בנים (ועי' קידושין ט. ותר"ם ח"א כ"י ק"ד ורמב"ם, כ"ב י. ובח"א מנחם א"ה ד"ה א"ל).

הוסיף דאמרו"ה הפני מנחם זצ"ל מליצה בלשון הכתוב (פסוק ת. ח) 'אתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם'. ה'ואתם' הזה, יש לכתוב על היהודים באופן הטוב ביותר, לידע ולהודיע כי הם בניו אוהביו.

אך את זה לא תאכלו מפעלי תגרה

וממפריסי הפרסה השסועה (דברים י"ד, ו)

השסועה - צריה היא שיש לה שני גזין ושתי שדראות

כשהשכל חצי מהגוף

דרש הגאון רבי אלכסנדר זושא אלישיב זצ"ל [רבן של צאריי וחוטמיסק, מתלמידי הגאון רבי איסר זלמן מלצר] (פי אסף מנחם קהנא), למה טמאה היא זו, אלא לפי שמדת גופה כפולה ממדת ראשה. כאשר החומר עב וכפול מהראש, הרי שאין המוח שליט על הלב, וסימן טומאה הוא.

נציבי מכון 'אור חדש'

אשר נשא לבם אותם להיות עמודי התווך ופטרוניו הסבון בהפצת טעינות התורה והחסידות

אלה יעמדו על הברכה

הרב שלמה חנוך אברמצ'יק ומשפחתו שיחיו
פלעטבוש - ניו יורק

הרב נפתלי צבי אברמצ'יק ומשפחתו שיחיו
ליקווד - ניו ג'רזי

הרב אליעזר דוד איצקוביץ ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב שלמה יוסף בידרמן ומשפחתו שיחיו
מנסי - ניו יורק

הרב ירמיה בראך ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב חיים אברהם בראך ומשפחתו שיחיו
ליקווד - ניו ג'רזי

משפחת בריך הנכבדה שיחיו
ירושלים - ישראל

הרב ישראל שמעון בריקמן ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב יהודה לייב אברהם גוטמן ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב יוסף ברוך גליקסמן ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב אברהם יעקב גרינשטיין ומשפחתו שיחיו
פלעטבוש - ניו יורק

הרב ידידיה גרינשטיין ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב שלמה הלר ומשפחתו שיחיו
ליקווד - ניו ג'רזי

הרב שאול וואססערטהייל ומשפחתו שיחיו
סומס ריב - ניו ג'רזי

לע"נ הרה"ח ר' מאיר בן הרה"ח ר' שמחה יצחק זאיינץ ז"ל
נלב"ע ג' בסיון תשס"א

הרב מנדל טייטלבוים ומשפחתו שיחיו
לונדון - אנגליה

הרב חיים בער יוסטמן ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב אהרן לב ומשפחתו שיחיו
ירושלים - ישראל

הרב יעקב יוסף לב ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

לע"נ הרה"ח ר' אפרים מנחם בן הרה"ח ר' אברהם יצחק לנדא ז"ל
נלב"ע כ"ו בניסן תש"פ

הרב יעקב זעליג לנדא ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב חיים דוד מונדרוביץ ומשפחתו שיחיו
ליקווד - ניו ג'רזי

הרב דוד מרגליות ומשפחתו שיחיו
לונדון - אנגליה

הרב יעקב מאיר פיגא ומשפחתו שיחיו
ליקווד - ניו ג'רזי

הרב שלמה פעדער ומשפחתו שיחיו
וויליאמסבורג - ניו יורק

הרב מרדכי צבי קאהן ומשפחתו שיחיו
לונדון - אנגליה

הרב מרדכי יהודה הלוי קליין ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב אברהם משה קראוס ומשפחתו שיחיו
לונדון - אנגליה

הרב יעקב קריימן ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב יוסף שטרייכר ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

משפחת שקאף הנכבדה שיחיו
שקמו - איטליה

הרב מאיר שרייבער ומשפחתו שיחיו
ציריך - שווייץ

עיצוב ועמוד: 217-130-0527

מספרים כיוצא בזה שהיה זה אצל הגאון רבי אליהו חיים מייזל זצ"ל
אב"ד לודז' (כרס ממד [כרטיזין] כן, על פס ח). ויש שמספרים כן על
זקני השפת אמת' זצ"ל (נולד ב'תתקכ"א-180-181, עמ' 34) והתלונן על
מר גורלו, שהנהגה השתדך עם פלוני למזל טוב, וסיכמו
והתנו ביניהם את כל פרטי ההתחייבויות, אך כעת מחותנו
פשט את הרגל ואין לאל ידו לקיים את אשר הבטיח.
על כן ברצונו לקבל ברכת הדרך מרבו לפירוק השידוך
ביניהם. הדבר היה בערב שבת, ומיד הגיב הרבי: כמה
טוב שאתה באת הנה [ג'וט אז די ביסט געקומען]. הבה נשוחח
בצאת השבת.

נשאר התלמיד אצל רבו במשך כל השבת. עם צאת
השבת הזדרז האיש ובה אל הרבי לשטוח לפניו מצוקתו.
שמע הרבי לדבריו והגיב: נו, אם הלה אינו יכול לעמוד
בהתחייבויות נכון הדבר שאתה, שהונך עולה על שלו,
תשלם גם את חלקו, כך יכנסו בני הזוג לחופתם ללא
מחסור. שמע האיש וקיבל, אבל גם תמה: אם כן למה
אמר הרבי כי טוב שהגעתי הנה. ענה הרבי, ולמה לא
תבין, הרי יכול היה לקרות בשידוך זה להיפך, שאתה
תהיה זה שיפשוט רגל ואילו מחותנך הוא זה שיבוא
לפרק את השידוך. לכן אמרתי כי טוב שאתה באת הנה,
ולא מחותנך... תן הודיה לה' כי אתה נשאת על מעמדך
כמקדם, וביכולתך להשלים את החסר.

אמר הגאון רבי יהודה רבינוביץ זצ"ל (כרס ממד, שס, וכבר הוא נכסר ברכת
אהרן, ברכת גאה למרות טעויות, עמ' לו, מהר"ק ר' אשר מסטאלין ז"ל) שזה נרמז בקרא
דידן: 'נתון תיתן לו, ולא ירע לבבך', שכן 'בתתך לו', אתה
זה שנותן לו, ולא להיפך.

כִּי לֹא יִחַדֵּל אֲבִינוּ מִקְרָב הָאָרֶץ

(דברים טו, יא)

אביונים מאומות העולם

הקשה הרה"ק מרוז'ין זצ"ל (עירן קדישן סגל) [וכן איתא בשם עוד
צדיקים (אמרי קדוש ענינים סד, מהר"ק מסטערליטש ז"ל ועוד)], אם אכן לא יתכן
מצב בו אין אביונים בין בני ישראל, אם כן מה זה שאמרין
בנוסח תפילת כהן גדול בקודש הקודשים (עי יומא ט): 'שלא
יצטרכו עמך בית ישראל זה לזה', הרי תמיד יהיו עניים
ותמיד יצטרכו זה לזה.

אלא התירוץ נמצא בהמשך הנוסח 'ולא לעם אחר',
פירוש: 'ולא', קביעת ה'לא יחדל אביון', תתקיים אצל עם
אחר...

אִישׁ כְּמִתְנֵת יָדוֹ כְּבִרְכַּת ה' אֶל-לֵהָרֶךְ

אֲשֶׁר נָתַן לָךְ: (דברים טז, יז)

הענק לו כפי שהעניקו לך

מפרש רבי יצחק יהודה טרונק זצ"ל, אב"ד קוטנא (מקרא
מפרש), כי כשם שלא בדק אותך הקב"ה, ולא העניק לך
רק לפי מה שמגיע לך, כך
אתה אל תבדוק בציציותיו
של הנצרך המסכן, ולא
תן לו כמתנת ידך הרחבה
והמלאה.

עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂה אֵת כָּל תְּבוּאוֹת זֶרְעֶךָ

חֵיצָא הַשָּׁדָה (דברים יד, כב)

מעשר מהזרעים

הלכה בהלכות מעשר היא שאף תבואה שאינה לאכילה,
אלא שניתנת באדמה לזריעה, אף היא חייבת במעשר
תחילה קודם זריעתה (עי ר"ס יג). רמז ברור נמצא לכך בהאי
קרא, שכן אמר כי אף כל תבואת זרעך שאתה מוציא אל
השדה, הרי היא חייבת במעשר.

בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה (דברים יד, כג)

יגיע כפיך ולא מוחך

התורה מייחסת את מעשי האדם לידי, בהתאם למאמרו
הנוקב של הרה"ק מקאצק זצ"ל (אמת ואשונה קלף), על הפסוק
'יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך' (תהלים קכ"ט), שאימתי
אשריך וטוב לך בעבודתך, כאשר אתה משקיע בה רק
את כפיך, ולא חלילה את ראשך, 'יגיע כפיך' ולא יגיע
מוחך. זהו שאמר כאן 'מעשה ידך'. [ועיין בספר חדא פלפלתא
על פרשת ואתחנן (דברים ט"ו - יא) אסור שיהיו נזכרים בטלים, אות ו ובהערות] העומד
לראות אור בימים הקרובים בעז"ה.]

וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ (דברים טו, י)

יד פתוחה וקמוצה

אמר הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זצ"ל כי כאשר יד האדם
פשוטה, רואים שכל אצבע היא באורך שונה, אך כשקופץ
את ידו, כל האצבעות שוות. זהו שאמר הכתוב, הרי יש כמה
דרגות שונות: עניי עירך ועניי עיר אחרת, אביון וסתם עני.
אל תקפץ את ידך, שיהיו כולם שווים באי-נתינה, אלא
פתח את ידך ותן בהרחבה לכל אחד כפי המגיעו.

דִּי מַחְסְרוֹ אֲשֶׁר יַחְסֵר לוֹ (דברים טו, ח)

'לו' זו אשה, וכן הוא אומר 'לעשה לו עזר כנגדו'

השלמת המחסור

כתב רבי צבי הירש הורוויץ זצ"ל, בנו של בעל
ה'הפלאה', בספרו 'לחמי תודה' (דף סד) כי אף שלמד זאת
רש"י מגזירה שוה שנאמר כאן 'לו' ונאמר באשה 'לו',
אבל עיקר הלימוד הוא ממה שאמר 'אשר יחסר'. לפי
שעל כל חסרון אחר שיש לאדם, אי אפשר לקרוא
עליו 'אשר יחסר לו', שהרי אחרי שישלמו לו את אותו
החסרון אזי ירגיש יותר בחסרונו, לפי הכלל הידוע (קרי
ה) שמי שיש בידו מנה רוצה מאתיים. לכן שמיר נחשב כחסרון
קנין שאין אדם חפץ בכפליים. לכן שמיר נחשב כחסרון
'אשר יחסר לו'. וכפי שמצינו אצל איוב, שלא נלקחה
ממנו אשתו, לפי שבסופו של דבר התהפך גורלו לטובה
והשיב לו ה' את כל אשר לו בכפליים (איוב מב, י ובהש"י שם ר"ס
מש"ס), לבד מאשה, שאין זו טובה לתת לו שתי נשים...

נָתַן תְּתֵן לוֹ וְלֹא יִרַע לְבָבְךָ בְּתִתֶנּוּ לוֹ

(דברים טז, י)

טוב שאתה באת הנה

מעשה בחסיד שבא לפני
הרה"ק מצאנו זצ"ל [ויש

לעילוי נשמת

הרבני הנגיד הרה"ח ר' מיכאל יצחק ז"ל
בן הרה"ח ר' מתתיהו טננבוים ז"ל
נלב"ע כ"ז באב תשס"ג, תנצב"ה

נדבת חתנו הנגיד הנכבד הרה"ח ר' מאיר מלניץ שליט"א, פטרון מכון 'אור חדש'

• זמני השיעורים והדרשות בימות החול ובשבתות בביהמ"ד 'ארי שבחבורה', ארגמן 4 ירושלים •

6:15 - שיעור בתלמוד ירושלמי	מנחה ער"ש: 10 דק' לאחר זמן הרה"ג
6:35 - שיעור דף חושבנא, לאחרי כ"תפילת שחרית,	בין קבלת שבת לתפילת ערבית
אחר תפילת שחרית שיעור בחושבנא רש"י	דרשה מענייני הפרשה ודברי התעוררות
יום חמישי בשעה 21:15 שיעור בספח"ק שפת אמת	

ניתן לשמוע את שיעורי מודני הרב שליט"א
בטלפון: 073-321-073
ובאדי"ב בטלפון: 1917-456-8021

* פשוט חי
2-2 שיעורי ירושלמי אודיש
2-2 חושבנא רש"י אודיש
2-2 שפת אמת אודיש
1-1 דף חושבנא בפני לה"ק
1-1 שפת אמת לה"ק
1-1 דרשות מלה"ק